

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
KRIMINOLOGIYA TADQIQOT INSTITUTI

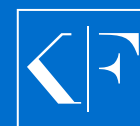

KRIMINOLOGIK FAOLIYAT

ILMIY-AMALIY JURNAL

O'z.KTI

№3 - 2025 (4) ISSN: 3060-5024

KRIMINOLOGIK FAOLIYAT

ILMIY-AMALIY JURNAL

№3 / 2025 (4)

ISSN: 3060-5024

MUASSIS: O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KRIMINOLOGIYA TADQIQOT INSTITUTI

Tahrir hay'ati raisi

Berdialiyev Baxtiyor Erkinovich
Institut boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa
doktori (PhD)

Tahrir hay'ati a'zolari

Niyazmetov Ikrom Masharipovich
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi
mas'ul xodimi, tahrir hay'ati raisi o'rinbosari

Sharafutdinov Alisher Ozodovich
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan
yurist, dotsent

Jalolov Baxtiyor Odilovich
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan
yurist

Ismailov Isamiddin
yuridik fanlar doktori, professor

Ziyodullayev Muzaffar Ziyodullayevich
yuridik fanlar doktori, professor

Otajonov Abrorjon Anvarovich
yuridik fanlar doktori, professor

Rajabov Baxtiyor Almaxmatovich
yuridik fanlar doktori, professor

Xujakulov Siyovush Baxtiyorovich
yuridik fanlar doktori, professor

Safarov Djahongir Ismoilovich
yuridik fanlar doktori, dotsent

Ganiyev Sherzod Alisherovich
yuridik fanlar doktori, dotsent

Ollamov Yarash Yo'ldoshevich
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Azim Shuhrat Obid o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Bazarov Farrux Abdugafurovich
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Mirzayev Jahongir Umrzakovich
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Sirliyev Baxtiyor Nazarovich
psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori,
professor

Yernazarov Solijon Yerkinovich
iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori

Yarov Bekmamat Alikulovich
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, bosh
muharir

MUNDARIJA

KRIMINOLOGIK NAZARIYA VA TAHLIL

Berdialiyev B.E.
Ijtimoiy profilaktikaning kriminologik vaziyat barqarorligidagi o'rni 3

Якубов А.С., Азим Шухрат
Механизм правовой регламентации уголовной ответственности
юридических лиц 9

Irisbekov U.
Tovlamachilik va firibgarlik jinoyatlarining jinoiy-huquqiy tavsifi va ularni
farqlash mezonlari 19

Tazetdinov R.R., Xoliqov Sh.A., Ikanov A.A.
The issue of social networks page cyber profiling 25

Akramov X.F.
Zamonaviy jamiyatda o'z joniga qasd qilishning nazariy asoslari va
amaliyoti 30

Jo'rayev M.U.
Jamoat xavfsizligi tushunchasi to'g'risida ekspert baholari 37

Исаев С.А.
Оценка загрязнения воздуха и последствий для здоровья от
пиротехнических изделий: вызовы и перспективы 41

A'loxonov M.A.
Zamonaviy kriminologiya: jinoyatchilikning oldini olishda innovatsion
yondashuvlar va kriminologik prognoz metodlari 49

KRIMINOLOGIK TADQIQOT VA AMALIYOT

Тураббаев Х.А.
Киберпреступность и права человека: особенности правового
регулирувания и их взаимодействие 54

Nurmuhammedova G.B.
Boshqaruv tartibiga qarshi sodir etiladigan korrupsiyaga oid jinoyatlarga
qarshi jinoiy-huquqiy kurash 60

Mirzayev J.U.
Shaxslarning qayta jinoyat sodir etish holatlari va ma'lumoti bo'yicha
tahlillar asosida ko'rilishi lozim bo'lgan qo'shimcha chora-tadbirlar 70

Andrea Domokos, Alokxonov Mukhammadmirzokhan
Methodology and methodological foundations of research in modern
criminology 76

Tahririyat manzili:
100187, Toshkent shahri
Mirzo Ulug'bek tumani
Buyuk ipak yo'li ko'chasi, 243
Tel.: +998 (71) 231-39-77
Elektron pochta: info@uzkti.uz
Website: kti.iiv.uz

© O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti
Jurnal 2024-yil 21-oktabrda O'zbekiston Respublikasi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669658 raqami bilan ro'yxatga
olingan.
O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2025-yil 12-
fevraldagi 367/5-son qarori bilan yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan
doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy
natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan jumallar ro'yxatiga kiritilgan.

Muminova Gulnora Taxirovna

Katta muharrir, dizayn

Uralova Dilafruzaxon Muminjon qizi

Musahhih

Original-maket O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti Tahririy-noshirlik markazida tayyorlandi.

Maqolalar har qanday usulda to'liq yoki qisman ko'chirilib bosilganida «O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot institutining «Kriminologik faoliyat» ilmiy-amaliy jurnali»dan olinganligi ko'rsatilishi shart.

Materiallarda keltirilgan fakt va raqamlar, ko'chirmalar, iqtisodiy statistik ma'lumotlar rostligi va aniqligi uchun muallif javob beradi.

Muallif fikri tahririyat nuqtai nazaridan farq qilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozma taqriz qilinmaydi va qaytarilmaydi.

Tahririyat xatlar mualliflari bilan yozishmaydi.

Bichimi 60x40 1/8.

Bosma tabag'i 9,0

Adadi 50 nusxa

O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti Tahririy-noshirlik markazida chop etilgan.

Bosishga ruxsat etildi 12.09.2025

Buyurtma № 25/40

MUNDARIJA

J'oraboyev O.A.

Ichki ishlar organlarida murojaatlarni ko'rib chiqish davomida shaxsning huquq va erkinliklarini ta'minlash asoslari 82

Xasanov Sh.E.

Mahalla jinoyatchiligining oldini olishda ijtimoiy profilaktikaning roli 88

ILG'OR XORJIY TAJRIBA

Adilkariyev X.T., Murodov A.Sh.

Xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik profilaktikasiga oid ayrim xorijiy davlatlar tajribasi tahlili 95

Nigmatov R.O., Kuchkarov T.R., Asqarov M.M.

Profilaktik chora-tadbirlar samaradorligini baholashda innovatsion yondashuv: Buyuk Britaniya tajribasi asosida 103

TADQIQOTCHI MINBARI

Rixsimov K.A.

Ozodlikdan mahrum qilish jazosining tushunchasi va uning tarixiy-falsafiy asoslari 111

Nasrullayev F.S.

Shaxsni jinoiy javobgarlikka tortish yoki hukmni ijro etish institutining milliy va xalqaro huquqda amalga oshirilishining dolzarb muammolari 115

Axmedov A.A.

Ozodlikni cheklash tariqasidagi jazoni ijro etish tartibi (masofadan turib nazorat qilish misolida) 120

Maxtumova Yu.B.

Xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonliklarning profilaktikasidagi ustuvor yo'nalishlar 126

Садриддинов Ш.Ш.

Понятие и значение миграционных процессов в Республике Узбекистан: правовые и социально-экономические аспекты 134

HUQUQ ILMI DARG'ALARI

Vasiqova M.S., Rahmonqulov X.R., Azizxo'jaev A.A. 138

TADBIRLAR

"Jinoyatchilikni ilmiy tadqiq qilishning dolzarb masalalari" mavzusida press-tur va matbuot anjumani 140

Xalqaro politsiya assotsiatsiyasi O'zbekiston klubi va O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti o'rtasida hamkorlik aloqalari mustahkamlandi 142

IJTIMOY PROFILAKTIKANING KRIMINOLOGIK VAZIYAT BARQARORLIGIDAGI O'RNI

Berdialiyev Baxtiyor Erkinovich

Kriminologiya tadqiqot instituti boshlig'i
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

Annotatsiya. Maqolada ijtimoiy profilaktikaning nazariy asoslari va uning kriminologik vaziyat barqarorligidagi ahamiyati tahlil qilingan. Jinoyatchilikning kriminogen omillari, ularning ijtimoiy muhitga ta'siri va profilaktika chora-tadbirlari o'zaro bog'liqlikda yoritilgan. Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risidagi milliy qonunchilik, xalqaro tajriba hamda jamoatchilikka tayangan konsepsiyalar asos sifatida foydalanilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy profilaktika, kriminologik vaziyat, kriminogen omillar, huquqbuzarliklarni oldini olish, huquq tartibot, huquqbuzarlik, jinoyatchilik, kriminologiya.

РОЛЬ СОЦИАЛЬНОЙ ПРОФИЛАКТИКИ В СТАБИЛИЗАЦИИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ

Аннотация. В статье анализируются теоретические основы социальной профилактики и её значение для стабилизации криминологической ситуации. Криминальные факторы преступности, их влияние на социальную среду и профилактические меры рассматриваются во взаимосвязи. В качестве основы используются национальное законодательство о профилактике преступности, международный опыт и концепции, основанные на принципах социальной ответственности.

Ключевые слова: социальная профилактика, криминологическая ситуация, криминальные факторы, профилактика преступлений, правопорядок, преступность, криминал, криминология.

THE ROLE OF SOCIAL PREVENTION IN STABILIZING THE CRIMINOLOGICAL SITUATION

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations of social prevention and its importance in the stability of the criminological situation. The criminogenic factors of crime, their impact on the social environment and preventive measures are discussed in their interrelation. National legislation on crime prevention, international experience, and community-based concepts are used as a basis.

Keywords: social prevention, criminological situation, criminogenic factors, crime prevention, law and order, crime, criminality, criminology.

Jamiyat taraqqiyoti, iqtisodiy barqarorlik va fuqarolar farovonligi, avvalo, huquq-tartibot va xavfsizlikning ta'minlanishiga bevosita bog'liq. Huquqbuzarliklar va jinoyatchilikning ko'payishi nafaqat alohida shaxs yoki muayyan hudud uchun, balki butun jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois kriminologik vaziyatni muntazam tahlil qilish va uni barqaror holda ushlab turish davlat va jamiyat oldidagi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Kriminologik vaziyat — muayyan hududda jinoyatchilik holati, huquqbuzarliklar dinamikasi, ularning ijtimoiy omillar bilan o'zaro bog'liqligini ifodalovchi ko'p qirrali tushuncha. Uning barqarorligi yoki aksincha, keskinlashuvi jinoyatchilikning oldini olish, qonun ustuvorligi va jamoat xavfsizligi bilan chambarchas bog'liq. Masalan, iqtisodiy qiyinchiliklar, ishsizlik yoki ijtimoiy tengsizlik kabi omillar kriminogen vaziyatning yomonlashishiga ta'sir ko'rsatadi.

MAHALLA JINOYATCHILIGINING OLDINI OLISHDA IJTIMOY PROFILAKTIKANING ROLI

Xasanov Shuxrat Erkinbayevich
Kriminologiya tadqiqot instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashish va uning oldini olishda ijtimoiy profilaktika tizimining ahamiyati yoritilgan. Ijtimoiy profilaktika tadbirlari “mahalla yettiligi” va tegishli davlat organlari hamkorligida “E-Ijtimoiy profilaktika” axborot tizimi orqali amalga oshirilayotgani, manzilli yondashuv, tahlil va nazoratning samaradorligi, huquqbuzarlikka moyil toifadagi shaxslar bilan individual ishlash mexanizmlari mufassal bayon etilgan. Shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha choralar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy profilaktika, mahalla jinoyatchiligi, huquqbuzarliklarning oldini olish, profilaktika inspektori, obod va xavfsiz mahalla, jinoyatchilik sabablari, ijtimoiy moslashtirish, bandlik va moddiy yordam, xavfsiz muhit, manzilli chora-tadbirlar, profilaktika siyosati.

РОЛЬ СОЦИАЛЬНОЙ ПРОФИЛАКТИКИ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ ПРЕСТУПНОСТИ В МАХАЛЛЕ

Аннотация. В статье освещается значение системы социальной профилактики в борьбе с преступностью и её предупреждения. Раскрыты меры по социальной профилактике, осуществляемые в сотрудничестве «Махаллинской семёрки» и соответствующих государственных органов через информационную систему «E-Ijtimoiy profilaktika», эффективность адресного подхода, анализа и контроля, а также механизмы индивидуальной работы с лицами, склонными к правонарушениям. Также указаны существующие проблемы и меры по их устранению.

Ключевые слова: социальная профилактика, преступность в махалле, предупреждение правонарушений, инспектор профилактики, благоустроенный и безопасный махалля, воспитание и правовая грамотность, причины преступности, социальная адаптация, занятость и материальная помощь, безопасная среда, адресные меры, профилактическая политика.

THE ROLE OF SOCIAL PREVENTION IN PREVENTING CRIME IN THE MAHALLA

Abstract. This article highlights the importance of the social prevention system in combating and preventing crime. The article details the social prevention measures implemented through the cooperation of the “Mahalla Seven” and relevant state bodies via the “E-Ijtimoiy Profilaktika” information system, the effectiveness of targeted approaches, analysis and monitoring, and mechanisms for individual work with persons prone to offenses. Existing problems and measures to address them are also outlined.

Keywords: social prevention, mahalla crime, crime prevention, prevention inspector, prosperous and safe neighborhood, education and legal literacy, causes of crime, social adaptation, employment and material assistance, safe environment, targeted measures, prevention policy.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev 2019-yil 10-yanvar kuni Toshkent shahar Yunusobod tumanidagi 7-sonli ichki ishlar bo'limiga tashrifi davomida jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikka qarshi

kurashish, huquqbuzarliklar profilaktikasi yo'nalishida quyidagilarni ta'kidlagan edi: “O'zbekistonda tinchlik-osoyishtalikni mustahkamlash, jamoat tartibini ta'minlashga qaratilgan tizimli ishlar amalga oshirildi. Keyingi ikki yilda sohaga doir 100 dan ortiq qonun hujjatlari qabul qilindi.

Jumladan, ichki ishlar organlari barcha bo'g'inlarining tuzilmasi va vakolatlari qayta ko'rib chiqilib, xodimlarning 65 foizi aholiga yaqin bo'lishi uchun mahallalarda ishlaydigan bo'ldi. Asosiy e'tibor jinoyatchilik va huquqbuzarliklar profilaktikasiga qaratildi. Buning uchun profilaktika inspektorlari soni qo'shimcha ming nafarga ko'paytirildi, ularning bevosita joylarda samarali xizmat o'tashi uchun munosib ijtimoiy-maishiy sharoit yaratib berildi. «Xavfsiz shahar», «Xavfsiz turizm», «Xavfsiz xonadon» tizimlari joriy etilgani, 24 soat patrullik xizmati yo'lga qo'yilgani natijasida odamlarda “adolat va qonun ustuvorligi”ga ishonch paydo bo'ldi. Darhaqiqat, huquqbuzarliklar profilaktikasi doirasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar o'zining natijasini bermoqda.

Tadqiqotimiz mavzusi bo'lgan mahalla jinoyatchiligining oldini olishda ijtimoiy profilaktikaning rolini ochib berishdan oldin jinoyatchilik va uning sabablari to'g'risida kriminolog olimlarning fikrlariga to'xtatilib o'tmoqchiman. Jumladan, ingliz huquqshunosi Ieremiya Bentam (1748–1832) o'zining “Ma'naviyat va qonunchilik asoslariga kirish” nomli asarida inson xulq-atvori va umuman, jinoyatchilikka ta'sir etuvchi 32 ta omilni sanab o'tadi. Ular orasida quyidagilar bor: inson sog'lig'i, kuchi, quvvati, jisman nomukammallik, bilim miqdori va sifati, aqliy qobiliyatlar kuchi, o'jarlik, moyillik, qiziqish, antipatiyaga moyillik, qiziqqonlik, ta'sirchanlik, simpatiya, pul bilan bog'liq holatlar, simpatiya orqali aloqalar, antipatiya orqali aloqalar, tana tuzilishi, ruhiyat, jins, yosh, ijtimoiy holat, tarbiya, iqlim, kelib chiqish, boshqaruv shakli, din va hokazo.

Sotsialist-utopistlar jinoyatchilik sabablarini shaxsiy mulkning mavjudligi va adolatsizlik bilan bog'laydilar. A. Sen-Simon (1760–1858) asarlarida jinoyatchilikning odamlar turmush sharoiti zamirida yashirin tub sabablari ko'rsatiladi. Sotsialist-utopistlar chayqovchilik, sudxo'rlik bilan bog'liq jinoyatchilikka ishora qilib, zo'ravonlik va ekspluatatsiya, tarbiyasizlik va yomon qonunlar sharoitida jinoyatchilikka qarshi kurashish behuda ekanligini ta'kidlaydilar.

XIX asrda yashagan rus demokratlari A.N. Gersen, V.G. Belinskiy, N.A. Dobrolyubov, N.G. Chernishevskiy ham jamiyatdagi jinoyatchilik sabablari to'g'risida o'xshash xulosalarga kelganlar.

N.F. Kuznetsova fikriga ko'ra, salbiy iqtisodiy, mafkuraviy, madaniy, tarbiyaviy, tashkiliy, boshqaruv, ijtimoiy-psixologik omillar majmui jinoyatchilikka sabab bo'ladi.

Professor V.S. Volkov g'ayriijtimoiy xulq-atvor deformasiyasining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, jinoyatchilik sabablari va shartlarini 3 guruh (kompleks)ga ajratishni taklif qiladi:

– jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq sabablar va shartlar;

– shaxsning jamiyatga integratsiyalashuvi, uning ijtimoiy-psixologik o'ziga xosliklari bilan bog'liq sabablar va shartlar;

– ijtimoiy munosabatlarni ijtimoiy-huquqiy tartibga solish va huquqiy tartibotdagi, huquqbuzarliklarning oldini olishdagi kamchiliklar bilan bog'liq sabablar va shartlar.

Professor A.S. To'xtaxojayev o'zining tadqiqotlarida o'g'rilik jinoyatlarining oldini olish uchun ijtimoiy muammolarga, xususan, ishsizlik, kambag'allik va oilaviy mushkulotlarga e'tibor qaratish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, jinoyatchilikni oldini olishning samarali yo'li – ijtimoiy yordam, ta'lim va tarbiyani kuchaytirishdan iborat. Yoshlar va aholi o'rtasida huquqiy savodxonlikni oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash orqali jinoyatchilikni kamaytirish mumkin, degan xulosaga kelgan.

Yuqoridagi kriminolog olimlarning aksariyati jinoyatchilik va uning oldini olishda jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, shaxslarning dunyoqarashi va shunga o'xshash ijtimoiy profilaktika doirasida amalga oshiriladigan yo'nalishlarga yaqin fikrlarni bildirishgan. Bu esa hozirgi kunda mahalla jinoyatchiligining oldini olishda, jinoyat qilishga moyil hamda jinoyatdan jabrlanishi mumkin bo'lgan shaxslar bilan manzilli profilaktik ishlarni olib borishda “Ijtimoiy profilaktika” tizimi doirasida manzilli chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini bildiradi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 30-noyabrda "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyili asosida mahallalarda ijtimoiy profilaktika tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 801-sonli qarori qabul qilindi. Mazkur qaror bilan mahallalarda xavfsiz muhitni yaratish borasidagi asosiy dolzarb vazifalar belgilab berildi.

Bugungi kunda Prezidentimiz tomonidan respublikamizning eng chekka qishloqlaridagi mahallalarda ham xavfsiz sharoitlarni yaratish masalasiga ustuvor ahamiyat qaratilmoqda. Xususan, o'tgan davrda mahalla tizimini isloh etishga qaratilgan bir qancha qonun, farmon va qarorlar qabul qilindi.

Islohotlar natijasida, jinoyatlarning oldini olish bo'yicha o'ziga xos tizim yaratildi. Jumladan, Ichki ishlar, Kambag'allikni qisqartirish va bandlik, Yoshlar siyosati va sport vazirliklarining "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyili asosida respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish mexanizmlarini belgilash to'g'risida"gi qo'shma qarori qabul qilindi.

Bunda huquqbuzarlik sodir etish yoki undan jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar bilan yakka tartibda ishlash bo'yicha manzilli chora-tadbirlar tartibi belgilab berildi. Ushbu chora-tadbirlarning yagona monitoringini olib borish va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etgan holda raqamlashtirish Ichki ishlar vazirligi zimmasiga yuklatildi.

Shu asosda, "mahalla yettiligi" faoliyatini onlayn monitoring qilish, ish samaradorligini oshirish, ortiqcha vaqt va qog'ozbozlikning oldini olish maqsadida "E-ijtimoiy profilaktika" elektron axborot tizimi ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etildi.

Ushbu tizim orqali profilaktika inspektorlari tomonidan xonadonlar, oilalar va profilaktik hisobdagi shaxslar o'rganilib, huquqbuzarlik sodir etish yoki undan jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar aniqlanib, elektron xulosalar tuzilib, "mahalla yettiligi" vakillariga taqdim etilmoqda. "Mahalla yettiligi" tomonidan xulosalar bo'yicha ijtimoiy profilaktika obyekti hisoblangan shaxslarning muammolari hal etilmoqda.

Jumladan, mahalla raislari, profilaktika inspektorlari, hokim yordamchilari, xotin-qizlar faollari, yoshlar yetakchilari, ijtimoiy xodim, soliq xodimlari tomonidan ishsizlarning ishga joylashtirilishi, bir marotabalik moddiy yordam va oziq-ovqat maxsulotlari berilishi, subsidiya olishda yordam ko'rsatilishi, hunarmadchilikka jalb qilinishi, kasbga o'qitilishi, dehqonchilik uchun yer maydoni ajratilishi, tadbirkorlikka jalb qilinishi, xotin-qizlarga tibbiy, psixologik, moddiy yordam ko'rsatilishi, yoshlarning kontrakt pullari, harbiy xizmat to'lovlari to'lab berilishi va boshqa yordamlar ko'rsatilishi nafaqat o'g'rilik, balki mahallada sodir etilishi mumkin bo'lgan har qanday jinoyat yoki huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish borasidagi ishlarimizni yanada samarali tashkil etishga xizmat qilmoqda.

Joriy etilgan yangi tizim natijasida 2024-yilning 12 oyida mahalla hududida sodir qilingan jinoyatlar 23 475 taga (24 556 *tadan* 23 475 *taga*, 4,4 foizga yoki 1 081 *taga kamaygan*) kamayishiga, "qizil" mahallalar salmog'i 41,3 foizga yoki 948 taga kamayishiga erishilgan.

Xususan, ijtimoiy profilaktika obyekti sifatida xulosa berilgan shaxslarning 99,9 foizi tomonidan jinoyat sodir etilishiga yo'l qo'yilmagan.

So'nggi vaqtlarda mamlakatimizda "Obod va xavfsiz mahalla" yaratish borasida amalga oshirilayotgan ishlar bilan bir qatorda, jinoyatchilikni jilovlash, huquqbuzarlik sodir etish yoki undan jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslarni sog'lom va to'g'ri hayot tarziga qaytarish yo'nalishida **ayrim muammolar** ham mavjud.

Xususan, profilaktika inspektorlari tomonidan ijtimoiy profilaktika obyektlariga berilayotgan ayrim xulosalar "mahalla yettiligi" vakillari tomonidan o'z vaqtida elektron ijroga qabul qilmaslik, xulosalar asosida yakka tartibda ijtimoiy moslashtirish dasturlarini rasmiyatchilik uchun shablon tarzida tuzish, muammoni hal qilmasdan, asossiz qo'shma xulosalar rasmiylashtirish, shuningdek, profilaktika inspektorlari tomonidan ham xulosani noto'g'ri rasmiylashtirish va noto'g'ri yuborish holatlariga yo'l qo'yilmoqda.

Yuqoridagi kamchiliklarga barham berish, shuningdek yurtimizda "Obod va xavfsiz mahalla" tizimini yanada takomillashtirish maqsadida, 2024-yil 30-noyabrda Vazirlar Mahkamasining "**Obod va xavfsiz mahalla**" tamoyili asosida mahallalarda ijtimoiy profilaktika tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 801-son qarori qabul qilindi.

Bunda "mahalla yettiligi" va ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshirishga ko'maklashuvchi boshqa davlat organlari va tashkilotlari uchun ham aniq ishlash mexanizmlari belgilab berildi.

Qaror asosida ijtimoiy profilaktika tadbirlariga alohida ta'rif berildi:

Ijtimoiy profilaktika tadbirlari – huquqbuzarlik sodir etish yoki undan jabrlanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslarga huquqiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy, pedagogik va boshqa turdagi yordamlar ko'rsatishda amalga oshiriladigan tadbirlar majmui.

Ushbu qaror asosida belgilab berilgan mahallada jinoyat va huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy profilaktika tadbirlarini kuchaytirish borasidagi ustuvor vazifalarga to'xtalsak:

Birinchidan, qarorga asosan mahalla raisi, hokim yordamchisi, profilaktika inspektori, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, ijtimoiy xodim va soliq inspektori ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlar sifatida belgilandi.

Ularga qo'shimcha ravishda mehnat, tibbiyot xodimlari, maktab direktori va maktab psixologi, inspektor-psixolog hamda tuman (*shahar*) davlat organlari va tashkilotlari xodimlari ham ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshirishga ko'maklashuvchi shaxslar sifatida belgilandi.

Ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi tashkilotlar doirasining kengayishi aholi bilan ishlash, muammolarini ijobiy hal etish samaradorligi va sifatini tubdan oshirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, ijtimoiy profilaktika tadbirlari 16 ta toifa shaxslar bilan amalga oshirilishi qat'iy belgilab qo'yildi:

a) *huquqbuzarlik sodir etish ehtimoli bo'lgan shaxslar*:

1) band bo'lmagan yoki doimiy daromad manbaiga ega bo'lmagan ishsiz shaxslar;

2) spirtli ichimliklar, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan shaxslar;

3) tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlarga ruju qo'ygan shaxslar;

4) g'ayriijtimoiy xulq-atvorli shaxslar;

5) qarovsiz va nazoratsiz qolgan voyaga yetmaganlar;

6) ishsiz yoshlar va maktab bitiruvchilari;

7) davlat ko'magiga muhtoj "og'ir" toifadagi yoshlar;

8) huquqbuzarlik sodir etishga moyilligi bo'lgan yoshlar;

9) ajrim yoqasiga kelib qolgan va nizoli oilalar;

10) yordamga muhtoj bo'lgan va og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlar;

11) muntazam tazyiq va zo'ravonlikka uchrab kelayotgan xotin-qizlar;

12) jazoni ijro etish muassasalaridan qaytgan va profilaktik hisobda turgan shaxslar;

13) og'ir ahvolga tushib qolgan va tushib qolish xavfi yuqori bo'lgan shaxslar;

14) tadbirkorlik faoliyatini boshlamoqchi bo'lgan shaxslar;

b) *huquqbuzarlikdan jabrlanish ehtimoli bo'lgan shaxslar*:

15) parvarishga muhtoj yolg'iz keksalar;

16) nogironligi bo'lgan va og'ir kasallikka chalingan shaxslar kiradi.

Uchinchidan, qarorda profilaktika inspektori tomonidan huquqbuzarlik sodir etish yoki undan jabrlanish ehtimoli bo'lgan 16 ta toifani aniqlashning aniq tartibi belgilab berildi.

Bular:

aholini "xonadonbay" o'rganish;

mahalla faollari, uyboshi va ko'chaboshilar bergan ma'lumotlar;

jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari;

jinoyatning sabablarini va uning sodir etilishiga imkon bergan shart-sharoitlarni bartaraf qilish to'g'risida surishtiruvchi, tergovchi, prokuror taqdimnomasi;

ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlar va unga ko'maklashuvchi shaxslar tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar;

ommaviy axborot vositalari, internet jahon axborot tarmog'i hamda ijtimoiy tarmoqlar orqali olingan ma'lumotlar;

manfaatdor davlat organlari va tashkilotlari tomonidan berilgan boshqa ma'lumotlar asos bo'ladi.

To'rtinchidan, qarorda "mahalla yettiligi" va ko'maklashuvchi subyektlarning hamkorlik mexanizmi ham belgilab berildi.

Bunda profilaktika inspektori tomonidan ijtimoiy profilaktika obyektlariga nisbatan "E-ijtimoiy profilaktika" elektron axborot tizimida (*elektron*) xulosa tayyorlanadi.

Xulosada quyidagi ma'lumotlar aks ettiriladi:

ijtimoiy profilaktika tadbirlari amalga oshiriladigan shaxslar bilan o'tkazilgan profilaktik suhbatlar;

ijtimoiy profilaktika tadbirlari amalga oshiriladigan shaxslarning turmush tarzi va ijtimoiy muammolari o'rganilganligi;

o'z vakolatlari doirasida tegishli davlat organlari va tashkilotlaridan olingan ijtimoiy profilaktika tadbirlari amalga oshiriladigan shaxslar va ularning oila a'zolari haqidagi ma'lumotlar.

Shakllantirilgan elektron xulosa tizim orqali ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlarga tegishliligi bo'yicha yuboriladi:

hokim yordamchisiga – band bo'lmagan yoki doimiy daromad manbaiga ega bo'lmagan ishsiz shaxslar bo'yicha xulosalar;

profilaktika inspektoriga: spirtli ichimlik, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan shaxslar; qimor va tavakkalchilikka asoslangan boshqa o'yinlarga ruju qo'ygan shaxslar; g'ayriijtimoiy xulq-atvorli shaxslar; jazoni ijro etish muassasalaridan qaytgan va profilaktik hisobda turgan shaxslar; qarovsiz va nazoratsiz qolgan voyaga yetmaganlar bo'yicha xulosalar;

yoshlar yetakchisiga: ishsiz yoshlar va maktab bitiruvchilari; davlat ko'magiga muhtoj

"og'ir" toifadagi yoshlar; huquqbuzarlik sodir etishga moyilligi bor yoshlar; spirtli ichimlik, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan yoshlar; qimor va tavakkalchilikka asoslangan va boshqa o'yinlarga ruju qo'ygan yoshlar bo'yicha xulosalar;

xotin-qizlar faoliga: ajrim yoqasiga kelib qolgan va nizoli oilalar; yordamga muhtoj bo'lgan va og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlar; muntazam tazyiq va zo'ravonlikka uchrab kelayotgan xotin-qizlar; jazoni ijro etish muassasalaridan qaytgan va profilaktik hisobda turgan xotin-qizlar bo'yicha xulosalar;

ijtimoiy xodimga: og'ir ahvolga tushib qolgan va og'ir ahvolga tushib qolish xavfi yuqori bo'lgan shaxslar; parvarishga muhtoj yolg'iz keksalar; nogironligi bo'lgan va og'ir kasallikka chalingan shaxslar;

soliq inspektoriga tadbirkorlik faoliyatini boshlamocchi bo'lgan shaxslar bo'yicha xulosalar yuboriladi.

Mahalla raisi ushbu shaxslar bilan mahallaga biriktirilgan davlat organlari va tashkilotlari vakillarini jalb etgan holda ijtimoiy profilaktika tadbirlari hamkorlikda tashkil etilishini ta'minlaydi.

Axborot tizimi orqali yuborilgan xulosa "mahalla yettiligi" vakili tomonidan uch ish kunida o'rganib chiqilib, ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshirish uchun qabul qilinadi yoki rad etish to'g'risida asosli xulosa tayyorlaydi.

Profilaktika inspektori tomonidan yuborilgan xulosani rad etish to'g'risida xulosa tayyorlangan taqdirda, taqdim etilgan hujjatlar va ma'lumotlarda aniqlangan kamchiliklar ko'rsatilib, ularni bartaraf qilish hamda tegishli hujjatlarni ko'rib chiqish va takroran yuborish uchun axborot tizimi orqali profilaktika inspektoriga qaytariladi.

Qabul qilingan xulosa bo'yicha uch ish kuni ichida "mahalla yettiligi" vakili axborot tizimi orqali o'zining yakka tartibdagi ijtimoiy moslashtirish dasturini ishlab chiqadi.

Dasturda ijtimoiy profilaktika obyektiga nisbatan amalga oshiriladigan ijtimoiy profilaktika tadbirlari va ularning muddatlari aks ettiriladi.

Dasturning har bir bandida belgilangan vazifalarning bajarilganligi to'g'risida dalolatnoma yoki ma'lumotnoma shaklidagi hujjatlarga amalga oshirgan ishlari bo'yicha muntazam ma'lumotlarni kiritib, asoslantiruvchi fotosurat yoki hujjat (*PDF shaklda*) yuklab boradi.

Axborot tizimiga kiritilgan ma'lumotning haqiqoniyligi uchun uni kiritgan shaxs shaxsan javobgar hisoblanadi.

Ijtimoiy moslashtirish dasturida belgilangan vazifalarni to'liq bajarib, ijobiy natijaga erishganidan so'ng, mahalla vakili ushbu shaxsga nisbatan ijtimoiy moslashtirish chora-tadbirlarini yakunlash haqida qo'shma xulosa tuzib, elektron imzosi bilan tasdiqlaydi va kelishish uchun profilaktika inspektoriga yuboradi.

O'z navbatida, profilaktika inspektori dastur asosida amalga oshirilgan ishlarni o'rganib chiqib, asosli ravishda qo'shma xulosa qilinganligini elektron imzosi bilan tasdiqlaydi.

Beshinchidan, qarorga ko'ra, ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshirishda ko'maklashuvchi shaxslar qonunchilik hujjatlariga muvofiq o'z vakolatlari doirasida ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlarga (*ya'ni, "mahalla yettiligi" vakillariga*) ko'maklashishi tartibi belgilab berildi.

Bunda:

– mehnat organi xodimga band bo'lmagan yoki doimiy daromad manbaiga ega bo'lmagan ishsiz shaxslar;

– tibbiyot xodimga: spirtli ichimlik, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan shaxslar; parvarishga muhtoj yolg'iz keksalar; nogironligi bo'lgan va og'ir kasallikka chalingan shaxslar;

– maktab direktori, maktab psixologi va inspektor-psixologga: muntazam tazyiq va zo'ravonlikka uchrab kelayotgan o'quvchilar; qarovsiz va nazoratsiz qolgan, shuningdek, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli o'quvchilar; spirtli ichimliklar, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan o'quvchilar; qimor va tavakkalchilikka asoslangan

va boshqa o'yinlarga ruju qo'ygan o'quvchilar biriktiriladi.

Ijtimoiy moslashtirish dasturlarini amalga oshirishga ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlarning (ya'ni, "mahalla yettiligi" vakili) murojaati asosida mahalla faollari, imom-xatib va otinoyilar ham taklif etilishi mumkin.

Oltinchidan, qaror bilan ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshirish jarayonida vujudga kelayotgan muammolarni hal etish, shuningdek ijtimoiy profilaktika tadbirlarini amalga oshiruvchi subyektlarga (ya'ni, "mahalla yettiligiga") amaliy, metodik va boshqa yordam ko'rsatish maqsadida, ijtimoiy profilaktika tadbirlarini nazorat qilib borish tartibi ham belgilab berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 3-yanvardagi "2025-yilda respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish va huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish tizimi samaradorligini yanada oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ–1-son qarori ijrosini ta'minlash maqsadida, Toshkent shahar Olmazor tumani-ning "Ziyo" mahallasida o'rganishlar olib borilganida, "*E-Ijtimoiy profilaktika*" tizimi orqali joriy yilning 6 oyi davomida 41 ta xulosa berilganligi, ularning 32 tasi qo'shma xulosa bilan yakunlanganligi va 9 tasi bo'yicha ish jarayoni davom etayotganligi ma'lum bo'ldi.

Shuningdek, ijtimoiy profilaktika obyektlariga quyidagi yo'nalishlarda yordam ko'rsatilgan:

23 ta holatda fuqaroning turmush tarzi, xulq-atvori, oilaviy sharoiti, qobiliyati va kasbiy layoqati o'rganilgan, 7 ta holatda nizolari bartaraf etilib, sog'lom turmush tarziga qaytarilgan, 2 nafar fuqaro o'zini o'zi band qilgan, 1 nafari ishga joylashirilgan, 3 nafari mono markazda kasb-hunarga o'qitilgan, 1 nafar tazyiq o'tkazayotgan shaxs bilan huquqiy, psixologik tushuntirish ishlari olib borilgan.

Tadqiqotimiz mavzusi bo'lgan mahalla jinoyatchiligining oldini olishda ijtimoiy profilaktikaning roli shundan iboratki, bunda profilaktik tadbirlar ma'lum bir toifadagi shaxslar bilan olib borilishi, jumladan, mahalla hududida istiqomat qiluvchi band bo'lmagan yoki doimiy daromad

manbaiga ega bo'lmagan ishsiz shaxslar, spirtli ichimliklar, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki inson aql-irodasiga ta'sir etuvchi boshqa moddalarga qaram bo'lib qolgan shaxslar, tavakkalchilikka asoslangan va boshqa o'yinlarga ruju qo'ygan, g'ayriijtimoiy xulq-atvorli shaxslar, qarovsiz va nazoratsiz qolgan voyaga yetmaganlar, ishsiz yoshlar va maktab bitiruvchilari, davlat

ko'magiga muhtoj "og'ir" toifadagi yoshlar, huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan yoshlar, yordamga muhtoj bo'lgan va og'ir ijtimoiy ahvolda tushib qolgan xotin-qizlar, jazoni ijro etish muassasalaridan qaytgan va profilaktik hisobda turgan shaxslar, huquqbuzarlikdan jabrlanish ehtimoli bo'lgan shaxslar aniqlanib, ular bilan manzilli profilaktik tadbirlar olib borilishidir.

Foydalanilgan manbalar

1. O'zbekiston Respublikasi Gazeta.uz. nashrining 2019-yil 10-yanvardagi "Jamoat xavfsizligini ta'minlashda yangi tizim: hamma xizmatlar bir joyda" sarlavhasi ostidagi maqolasi.
2. Избранные произведения Иеремии Бентама. Т. 1. – СПб., 1867. – С.39.
3. Советское уголовное право. Общая часть. – М., 1974. – С.77.
4. Советское государство и право. – 1991. – №5. – С.151.
5. O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida" 2014-yil 14-maydagi 371-son qonuni.
6. <https://lex.uz/uz/docs/2387357>.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Obod va xavfsiz mahalla tamoyili asosida mahallalarda ijtimoiy profilaktika tizimi samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2024-yil 30-noyabrda 801-son qarori.
8. Q.R.Abdurasulova. Kriminologiya: Darslik / Mas'ul muharrir yu.f.d., prof. M.H. Rustamboyev. – T.: TDYUI nashriyoti, 2008. – 305 b.
9. Ichki ishlar, Kambag'allikni qisqartirish va bandlik, Yoshlar siyosati va sport vazirliklarining "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyili asosida respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish mexanizmlarini belgilash to'g'risida" 2023-yil 30-martdagi qo'shma qarori.
10. Jinoyatchilik tendensiyalari va omillari davlat hisobotlari (2024-yil bo'yicha): Axborot-tahliliy hujjat. – T.: O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti, 2025. – 122 b.
11. Kriminologik tadqiqotlar davlat hisoboti: Axborot-tahliliy hujjat. – T.: O'zbekiston Respublikasi Kriminologiya tadqiqot instituti, 2025. – 92 b.

XOTIN-QIZLARGA NISBATAN TAZYIQ VA ZO'RAVONLIK PROFILAKTIKASIGA OID AYRIM XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI TAHLILI

Adilkariyev Xojimurod To'xtamurodovich
yuridik fanlari doktori, professor

Murodov Alisher Sharofxonovich
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Annotatsiya. Maqolada xotin-qizlarga nisbatan oiladagi tazyiq va zo'ravonlikning profilaktikasini samarali tashkil etish yuzasidan ba'zi fikr va mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: xotin-qizlar, oila, zo'ravonlik, tazyiq, huquqbuzar, jabrlanuvchi, huquqiy targ'ibot, maishiy nizo, huquqbuzarliklar profilaktikasi.

АНАЛИЗ ОПЫТА НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПРИТЕСНЕНИЙ И НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН

Аннотация. В статье высказаны мнения и замечания по эффективной организации профилактики домашнего насилия и насилия в отношении женщин.

Ключевые слова: женщины, семья, насилие, домогательство, правонарушитель, потерпевший, адвокатская защита, бытовой спор, профилактика правонарушений..

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF SOME FOREIGN COUNTRIES IN PREVENTING HARASSMENT AND VIOLENCE AGAINST WOMEN

Abstract. The article expresses opinions and comments on the effective organization of the prevention of domestic violence and violence against women.

Keywords: women, family, violence, harassment, offender, victim, lawyer's defense, domestic dispute, prevention of offenses..

S o'nggi paytlarda dunyoning ko'plab mamlakatlarida xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik jinoyatlari tobora ortib borayotganligi, uning natijasida oilaviy ajrimlar va shaxsga qarshi jinoyatlar soni ko'payib ketganligini kuzatish mumkin. Bugungi kunda tahlilchi-ekspertlar fikriga ko'ra, xotin-qizlarga nisbatan

zo'ravonlik inson huquqlari buzilishi va sog'liqni saqlash muammosi sifatida qaralmoqda [1].

Bugungi kunda barcha rivojlangan davlatlarda jinoyatchilikka qarshi kurashish emas, balki uning barvaqt oldini olish, shaxsni turli jinoiy tajovuzlardan himoya qilish, huquqbuzarliklardan jabrlanishi mumkin bo'lgan shaxslar bilan manzilli